УДК (341.17+341.24):341.231.14

DOI 10.37566/2707-6849-2020-1(30)-2

Олександр БАЗОВ,
докторант кафедри міжнародного права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук
ORCID: 0000-0001-5763-1653

ДОКТРИНА ACTION POPULARIS У МІЖНАРОДНОМУ СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ: ГЕНЕЗИСНИЙ І ЦІННІСНИЙ ВИМІР

У процесі конституційно-правової реформи у сфері правосуддя 2016 року Основний Закон держави було доповнено новими положеннями, зокрема, стосовно того, що з метою захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин діють адміністративні суди (частина п'ята ст. 125 Конституції України), та щодо запровадження правового інституту конституційної скарги (частина четверта ст. 55, ст. 151-1 Конституції України). Відтак особливої ваги набуває дослідження судової доктрини *action popularis*, яка визначає судовий захист прав та інтересів невизначеного кола осіб. На основі принципів цієї доктрини ще з часів Стародавнього Риму захист прав та інтересів конкретної особи здійснювався, зокрема, з урахуванням загальнонародних, загальнодержавних інтересів та відповідно до доктрини кожен член суспільства мав юридичне право захисту публічних інтересів, передусім інтересів, що мають найважливіше значення для суспільства, народу, держави в цілому (у перекладі з лат. *publicum* – суспільство, народ, держава), право протидіяти злочинності.

Конституційно-правове закріплення судової доктрини *action popularis* певною мірою набуло відображення в ст. 55 Конституції України, де визначено: «Права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб» (частини перша та друга цієї статті) [1]. У Рішенні Конституційного Суду України від 14 грудня 2011 року № 19-рп/2011 у справі № 1-29/2011 за конституційним зверненням гр. Осетрова С. В. щодо офіційного тлумачення частини другої статті 55 Конституції України... звертається увага на те, що «положення частини другої

статті 55 Конституції України необхідно розуміти так, що конституційне право на оскарження в суді будь-яких рішень, дій чи бездіяльності всіх органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб *гарантовано кожному*. Реалізація цього права забезпечується у відповідному виді судочинства і в порядку, визначеному процесуальним законом» [2].

В умовах зростання значення захисту прав людини не може не викликати занепокоєння тенденція збільшення визнання неконституційними окремих законів та інших нормативно-правових актів, зокрема й у сфері правосуддя (наприклад, положень частини двадцятої ст. 86 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII щодо права працівників прокуратури на перерахунок пенсій, положень Закону № 193-IX щодо внесення змін до п. 3 частини третьої ст. 135 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року №1402-VIII щодо зменшення базового розміру посадового окладу судді Верховного Суду). Це є підтвердженням правильного підходу Венеційської комісії щодо запровадження інституту повної конституційної скарги *action popularis*, яка забезпечує право кожного на оскарження певного нормативно-правового акта, не будучи зобов'язаним доводити, що відповідна норма безпосередньо зачіпає права, свободи та інтереси заявника. Венеційська комісія висловлюється на користь інституту повної конституційної скарги не лише тому, що він забезпечує всеосяжний індивідуальний доступ до конституційного правосуддя та ефективний захист конституційних прав, а й у силу субсидіарного характеру правового захисту прав людини і громадянина в Європейському суді з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд) та намагання розв'язати проблеми з забезпеченням прав людини насамперед на національному рівні.

Слід привернути увагу до того, що ЄСПЛ підтримує інститут конституційної скарги *action popularis*, яка може виступати ефективним засобом захисту конвенційних прав за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) та бути певним «фільтром» для звернень до цього Суду. За статистичними даними Суду, в державах з механізмом *action popularis* кількість звернень до ЄСПЛ є значно меншою, ніж у тих державах, де ця судово-доктрина остаточно не запроваджена. З-поміж цих держав і Україна, де форма конституційної скарги *action popularis* під час конституційно-правової реформи 2016 року, на жаль, не була підтримана законодавцем. Як наслідок Україна тривалий час залишається однією з лідерів по кількості звернень її громадян до Страсбурзького суду.

Запроваджена в Україні у 2016 році парадигма конституційної скарги належить до категорії нормативних і пов'язаних з розглядом конкретної судової справи. За нею оскарженню може підлягати лише один вид нормативно-правових актів, а саме закон, який було застосовано при ухваленні остаточного судового рішення. Відповідно до положень частини першої ст. 56 Закону України «Про Конституційний Суд України» суб'єктом права на конституційну скаргу є лише особа, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України (його окремі положення) суперечить Конституції України [3]. Хоча, як засвідчує

судова практика, саме на рівні підзаконних актів часто порушуються права людини і громадянина. У цих умовах інститут конституційного звернення, який відкривав фізичним та юридичним особам прямий індивідуальний доступ до конституційного правосуддя та який діяв в Україні до 30 вересня 2016 року, був ефективнішим та більше відповідав *action popularis*.

На нашу думку, зараз існують необхідні передумови для запровадження доктрини *action popularis* у діяльності судів національної системи судоустрою, зокрема адміністративних судів, юрисдикційні повноваження яких у сфері захисту прав людини у сфері публічно-правових відносин визначено на конституційному рівні. Інститут адміністративного судочинства є важливою гарантією як дотримання та забезпечення прав, свобод та інтересів конкретної людини чи юридичної особи, так і суспільних інтересів. Як зауважувалось у Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи CM/Rec (2007)7 від 20 червня 2007 року, наявність адміністративної юстиції – це одна з фундаментальних вимог до суспільства, заснованого на принципах верховенства права [4].

Зрозуміло, що для цього необхідно внести відповідні зміни до процесуального закону. Як відомо, у чинній редакції Кодексу адміністративного судочинства України право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, складовою якого є право звернення до суду (право на доступ до судової процедури), в адміністративному судочинстві не є абстрактним. Воно пов'язане з правом конкретної особи, в інтересах якої виникає судовий процес, і з її переконанням у тому, що держава (в особі органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових і службових осіб) протиправно втрутилася в її права свободи чи інтереси. Зокрема, у частині п'ятій ст. 160 цього Кодексу передбачено, що у позовній заяві зазначаються: у справах щодо оскарження рішень, дій та бездіяльності суб'єктів владних повноважень – обґрунтування порушення оскаржуваними рішеннями, діями чи бездіяльністю прав, свобод, інтересів позивача; у справах щодо оскарження нормативно-правових актів – відомості про застосування оскаржуваного нормативно-правового акта до позивача або належність позивача до суб'єктів правовідносин, у яких застосовується або буде застосовано цей акт.

Вважаємо, що з метою запровадження доктрини *action popularis* в адміністративному судочинстві зазначені та деякі інші положення процесуального закону потребують вдосконалення. У зв'язку з цим посилання на положення ст. 34 Конвенції, яка передбачає можливість звернення із заявою до Європейського суду з прав людини лише для тих осіб, неурядових організацій або груп фізичних осіб, які вважають себе потерпілими від порушення прав, закріплених у Конвенції [5], а також практику ЄСПЛ як причину для відмови запровадження доктрини *action popularis* у національному судовому процесі є некоректним, оскільки юрисдикція ЄСПЛ має комплементарний (допоміжний) характер по відношенню до внутрішньодержавної системи правосуддя (як, зокрема, і юрисдикція Міжнародного кримінального суду). Тому не випадковим є запровадження *actio popularis* з певними особливостями в

таких країнах, як Австрія, Бельгія, Бразилія, Велика Британія, Італія, Іспанія, Індія, Ліхтенштейн, Мальта, Грузія, Чилі, Колумбія, Південно-Африканська Республіка, Угорщина, Швеція, Хорватія та ін.

Слід акцентувати, що саме Європейський суд з прав людини неодноразово приймав рішення на користь публічних інтересів. Зокрема, у рішенні у справі *Alatulkkila v. Finland* від 28 липня 2005 року ЄСПЛ визнав обмеження прав рибалити в приватних водах виправданими та пропорційними з огляду на загальний інтерес у збереженні рибних запасів [6]. Про необхідність забезпечення справедливого балансу, який потрібно встановити між загальними інтересами суспільства в цілому та вимогами захисту індивідуальних фундаментальних прав, йдеться також у ряді інших рішень цього Суду (рішення у справі *Johansson v. Finland* (заява №10163/02), рішення у справі *Matos e Silva, Lda., and Others v. Portugal* (заява № 10163/02), рішення у справі *Stjerna v. Finland* (заява №18131/91).

У зв'язку з цим, заслуговують на увагу окремі правові позиції Верховного Суду, які сформовані найвищою судовою установою України з урахуванням доктрини *action popularis*. Зокрема, у постанові Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2018 року у справі за позовом Міжнародної благодійної організації «Екологія. Право. Людина» до Товариства з обмеженою відповідальністю «Аквадельф» було зроблено правовий висновок, що право на захист порушеного конституційного права на безпечне довкілля належить кожному та може реалізовуватися як особисто, так і шляхом участі представника громадськості. При цьому Верховний Суд зазначив, що МБО «Екологія. Право. Людина» має право звернутись до суду з метою усунення порушень вимог екологічного законодавства відповідачем. Водночас, оскільки зверненням з таким позовом позивач фактично замінює органи державної влади у питанні здійснення контролю за дотриманням природоохоронного законодавства, цей спір має публічно-правовий характер, а отже, повинен вирішуватися в порядку адміністративного, а не господарського судочинства [7].

У постанові колегії суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 21 серпня 2019 року у справі за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Фін-Інвест Менеджмент» до Міністерства культури України Верховний Суд сформулював правову позицію, відповідно до якої у спорі, що було розглянуто, індивідуальне право (інтерес), яке виражається у гарантованому частиною першою ст. 42 Конституції України праві на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом, протиставляється публічному інтересу, який виявляється у збереженні та охороні історико-культурної спадщини світового значення. Забезпечення справедливого балансу приватного та публічного інтересів у справі полягає у необхідності дотримання суб'єктом господарської діяльності під час виконання земельних та будівельних робіт на земельній ділянці, що знаходиться у безпосередній близькості до охоронної (буферної) зони об'єкта Світової спадщини ЮНЕСКО – ансамблю Києво-Печерської лаври та в межах центрального історичного ареалу міста Києва, вимог законодавства про охорону культурної спадщини, визначених, зокрема, Законом України «Про охорону культурної спадщини» [8]. Даний висновок

узгоджується з правовою позицією, що міститься, зокрема, у постанові Верховного Суду від 18 жовтня 2018 року у справі № 821/140/18, від 31 травня 2019 року у справі № 823/687/18, від 15 серпня 2019 року у справі № 320/8479/15-а.

Характерною особливістю запровадження *action popularis* в Україні є й те, що окремі її елементи набули відображення у визначенні конституційних повноважень прокуратури, яка здійснює, зокрема, підтримання публічного обвинувачення в суді, а також у виключних випадках і в порядку, що визначені законом – представництво інтересів держави в суді (ст. 131-1 Конституції України) [1]. У ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» визначено, що прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави: 1) якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження; 2) у разі відсутності такого органу.

Цікавим є те, що відповідно до закону не допускається здійснення прокурором інтересів держави в особі державних компаній, а також правовідносинах, пов'язаних із виборчим процесом, проведенням референдумів, діяльністю парламенту і Президента України, створенням та діяльністю засобів масової інформації, а також політичних партій, релігійних організацій та інших громадських організацій [9]. Отже, представництво інтересів держави в суді прокуратурою має субсидіарний характер та може здійснюватись лише у виключних випадках, що прямо передбачені законом, а розширене тлумачення підстав для цього не відповідає принципу змагальності (див., з цього питання: постанова Верховного Суду у справі № 924/137/17 від 20 вересня 2018 року, а також: постанова об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду у справі №924/1256/17 від 07 грудня 2018 року та постанова Верховного Суду у справі №927/246/18 від 06 лютого 2019 року).

З урахуванням наведеного доктрина *action popularis* є актуальною як для внутрішньодержавної, так і міжнародної судової діяльності. Така позиція підтримується і в юридичній літературі. Проблематика *action popularis* набула відображення в дослідженнях таких вчених, як Дж. Абі-Сааб, Р. Аго, Ф. Ахмадов, С. Бассіоуні, П. Беккер, Н. Берман, С. Герман, П. Коффман, Х. Кельзен, Дж. Кравфорд, М. Рагацці, А. Рубін, Б. Сімма, Дж. Селдл-Хохенвелдерн, Р. Фалк, М. Фітцморіс, Е. Швелб та ін. Дослідники вказують на необхідність запровадження *action popularis* у міжнародному праві [10, р. 353–402], нормативного та судового забезпечення захисту не тільки індивідуальних порушених прав, а й колективних прав та інтересів з метою захисту «публічного блага» [11, 51], необхідності здійснення правосуддя в публічних інтересах [12], визначають важливість *action popularis* у міжнародному судовому процесі [13]. Професор Мюнстерського університету (Німеччина) С. Шлакке звертає увагу на необхідність вирішення питань доступу до правосуддя на основі «об'єктивних інтересів» [14].

У міжнародному праві поняття *actio popularis* визначено у рішенні Міжнародного суду ООН від 18 липня 1966 року в об'єднаній справі щодо колишньої

Південно-Західної Африки (справи «Ефіопія проти Південної Африки» та «Ліберія проти Південної Африки»), яке Суд розглядав у 1962–1966 роках. Заявниці – Ліберія і Ефіопія, діючи як держави, що в період існування Ліги Націй були її членами, ставили під сумнів юридичну силу мандату на Південно-Західну Африку, звинувачували Південну Африку у порушенні мандату як держави-мандатарія та намагалися засудити політику апартеїду Південної Африки у колишній Південно-Західній Африці (нині – Республіка Намібія). Міжнародний суд ООН визначив *actio popularis* як «право кожного члена суспільства подавати позов на захист суспільних інтересів». Цікавим є те, що членом Міжнародного суду ООН у ті часи був видатний український юрист-міжнародник Володимир Михайлович Корецький. Міжнародний суд ООН констатував наявність *actio popularis* у внутрішньодержавному праві та звернув увагу на існуючу у той час невизначеність *actio popularis* у міжнародному праві.

Суд так і не наважився визнати *actio popularis* одним з основних загальних принципів права, про які йдеться у п. 1 (с) ст. 38 Статуту ООН, хоча це було предметом обговорення, за що в подальшому був підданий критиці [15]. Таким чином, у цьому рішенні Суд вказав на необхідність міжнародно-правового визначення *actio popularis*. У своєму рішенні на другій фазі розгляду справи Міжнародний суд ООН вирішальним голосом голови (на той час головою Суду був австралійський адвокат, дипломат Персі Клод Спендер), оскільки голоси розділились порівну (сім проти семи), постановив, що держави-заявниці не можуть розглядатися як сторони, що мають законне право чи інтерес по суті своїх вимог, та, відповідно, відхилив їх позови [16].

Міжнародний суд ООН у такий спосіб відмовився приймати рішення з расової політики сегрегації і дискримінації, яку на той час проводила Південна Африка в Південно-Західній Африці (Намібії), що викликало безпрецедентну негативну реакцію у світі до міжнародної судової діяльності, особливо з боку переважної більшості країн Африки та Азії, отримало умовну назву «рішення білої людини» та невідкладно було оскаржене до Генеральної Асамблеї ООН. Безумовно, воно прискорило розробку та прийняття Конвенції про припинення злочину апартеїду та покарання за нього від 30 листопада 1973 року, відповідно до якої політику і практику апартеїду було засуджено як злочин проти людяності.

Оскільки *actio popularis* має фундаментальне значення для формування як внутрішньодержавного, так і міжнародного правового порядку, слід звернути увагу на те, що доктрина *actio popularis* безпосередньо стосується зобов'язань *erga omnes* (між усіма), що впливають із вимог насамперед норм міжнародного імперативного права у сферах захисту прав людини, боротьби із міжнародними злочинами, захисту об'єктів культурної і природної спадщини тощо. Концепція особливих зобов'язань – зобов'язань *erga omnes* визначена практикою Міжнародного суду ООН, який, зокрема в рішенні у справі щодо компанії «Барселона Тракшн» 1970 року визначив ці зобов'язання як зобов'язання щодо всього міжнародного співтовариства, тобто «зобов'язання *erga omnes*».

Прикладом зобов'язань *erga omnes* Міжнародний суд назвав заборону актів агресії та геноциду, забезпечення принципів і норм, що стосуються основоположних прав людини, тощо [17, р. 32]. Подальшого розвитку концепція зобов'язань *erga omnes* набула, зокрема, у консультативному висновку Міжнародного суду ООН щодо Намібії та рішенні цього Суду щодо Східного Тимору. Зокрема, у рішенні у справі «Східний Тимор» (*East Timor Case*) 1995 року Міжнародний суд ООН пов'язав правовідносини *erga omnes* із «фундаментальними принципами сучасного міжнародного права» та «правом народу на самовизначення, яке впливає зі Статуту та практики Організації Об'єднаних Націй» [18].

Вважаємо, що такий підхід Міжнародного суду ООН визначає важливий напрям подальшого розвитку сучасного міжнародного права на основі норм і принципів Статуту ООН. Не викликає сумніву взаємозв'язок зобов'язань *erga omnes* із загального міжнародного права та *actio popularis*, а словосполучення «міжнародна спільнота в цілому» вказує на їх визначення з урахуванням визначення норм *jus cogens* у ст. 53 Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року [19].

Важливим у становленні доктрини *actio popularis* у сфері міжнародного кримінального правосуддя став процес прийняття рішення Міжнародного суду ООН у справі *Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v Belgium)* Case від 14 лютого 2002 року щодо міністра закордонних справ (а згодом – міністра освіти) Демократичної Республіки Конго Й. А. Ндомбасі, ордер на арешт якого був виданий у Бельгії за звинуваченнями в організації та здійсненні на території ДРК систематичних убивств (геноциду) осіб, які належали до народності тутсі [20].

Слід звернути увагу на те, що доктрина *actio popularis* набула відображення у таких міжнародно-правових актах, як: Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 року та додаткові протоколи до них, Конвенція про заборону злочину геноциду та покарання за нього 1948 року, Конвенція про захист культурних цінностей на випадок збройного конфлікту 1954 року та протоколи до неї, Конвенція про припинення злочину апартеїду та покарання за нього від 30 листопада 1973 року, Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища (Орхуська конвенція) від 25 червня 1998 року та ін. Зокрема, визначення доктрини *actio popularis* знайшло відображення в Орхуській конвенції, у ст. 9 якої визначено основоположний її компонент щодо доступу до правосуддя, зокрема у частині третій цієї статті йдеться про зобов'язання держави – учасниці Конвенції забезпечити представникам громадськості, якщо вони відповідають передбаченим законодавством критеріям, якщо такі є, доступ до адміністративних або судових процедур [21].

Відповідно до цієї Конвенції не лише держави, а й окремі особи можуть звертатись до Комітету з питань дотримання не тільки тоді, коли порушуються зобов'язання держав стосовно таких осіб, а й коли порушуються зобов'язання,

які взяла на себе держава щодо інших сторін Конвенції. Згідно з процедурними правилами цієї Конвенції будь-яка фізична особа або неурядова організація мають право подати заяву про нездатність сторони вжити необхідних заходів, ухвалення нормативно-правових актів, які не відповідають вимогам Конвенції, або про конкретні події, дії, бездіяльність чи ситуації, що демонструють нездатність органів державної влади виконати чи забезпечити виконання Конвенції [22].

Саме з урахуванням вимог Орхуської конвенції Велика Палата Верховного Суду ухвалила уже згадувану постанову від 11 грудня 2018 року у справі № 910/8122/17 за позовом Міжнародної благодійної організації «Екологія. Право. Людина» до Товариства з обмеженою відповідальністю «Аквадельф». **У цьому контексті** професор М. Медведєва слушно зазначила, що «в такий спосіб досягається мета – захист «колективного інтересу», яким є охорона довкілля». Вона також зауважує, що «крім того, Конвенція використовує такий інструмент права прав людини для досягнення виключно екологічних цілей, як заборона державам здійснювати дискримінацію за ознаками громадянства, національної належності або місця проживання у забезпеченні в своєму національному законодавстві доступу до правосуддя... що означає можливість для громадян однієї держави звертатися до суду іншої держави, яка спричиняє транскордонну екологічну шкоду, з позовом» [23, с. 71].

Отже, доктрина *actio popularis* має особливе значення у сфері міжнародного правосуддя, особливо кримінального. Притягнення до відповідальності винних осіб у разі вчинення ними серйозних порушень міжнародного гуманітарного права під час як міжнародних, так і неміжнародних збройних конфліктів, а також вчинення інших міжнародних злочинів є зобов'язанням як окремих країн, так і міжнародного співтовариства в цілому. Саме тому згідно зі ст. 1, загальної для усіх Женевських конвенцій 1949 року та Додаткового протоколу I до них 1977 року, договірні сторони зобов'язані *дотримуватися й забезпечувати дотримання конвенцій «за всіх обставин»*.

Зазначена доктрина знайшла відображення і у Римському статуті Міжнародного кримінального суду, у преамбулі якого йдеться про необхідність колективного захисту спільної спадщини усіх народів та зобов'язання кожної держави здійснювати кримінальну юрисдикцію щодо осіб, відповідальних за міжнародні злочини [24]. При цьому притягнення до відповідальності міжнародних злочинців здійснюється як на міжнародному, так насамперед і на національному рівні. Характерними прикладами цього можуть бути: судовий процес над нацистським злочинцем Отто Адольфом Ейхманом, засудженим в Ізраїлі до смертної кари за злочини проти єврейського народу, злочини проти людяності та воєнні злочини; судовий процес над колишнім мером міста Кізігуро (Руанда) Онесфоре Руабукомбе, засудженим у Німеччині до довічного ув'язнення за геноцид у Руанді; судові процеси в Іспанії щодо геноциду народу майя у Гватемалі у 1980-х роках під час громадянської війни та геноциду в Тибеті; судові процеси в Бельгії щодо притягнення до кримінальної відповідальності

за міжнародні злочини міністра закордонних справ Демократичної Республіки Конго Є. А. Ндомбасі та щодо притягнення за тяжкі порушення міжнародних прав людини колишнього президента Республіки Чад Гіссена Габре; судові процедури щодо притягнення до кримінальної відповідальності колишнього президента Чилі Августо Х. Р. Піночета в Іспанії та Великій Британії та ін.

Висновки. Однією з тенденцій розвитку сучасного міжнародного права є формування правових та інституційних засад захисту цінностей, які є найбільш важливими для усього міжнародного співтовариства та які лежать в основі сучасного міжнародного правового порядку. Необхідність забезпечення справедливого балансу, який потрібно встановити між загальними інтересами суспільства в цілому та вимогами захисту індивідуальних фундаментальних прав, набуває відображення в практиці міжнародних судів.

Формування та подальший розвиток доктрини *actio popularis* має важливе значення у забезпеченні сучасного міжнародного правового порядку, діяльності міжнародних кримінальних судів.

Перелік використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. Редакція від 01.01.2020. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням гр. Осетрова С. В. щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 55 Конституції України, частини другої статті 2, пункту 2 частини третьої статті 17 КАС України, частини третьої статті 110, частини другої статті 236 КПК України та конституційним поданням Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ щодо офіційного тлумачення положень статей 97, 110, 234, 236 КПК України, статей 3, 4, 17 КАС України в аспекті статті 55 Конституції України (справа про оскарження бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо заяв про злочин) від 14 грудня 2011 року № 19-рп/2011, справа № 1-29/2011. URL: <http://www.ccu.gov.ua/>
3. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 35. Ст. 376. URL: <http://www.ccu.gov.ua/>
4. Рекомендація CM/Rec (2007)7 Комітету Міністрів державам-членам про належне врядування. Рада Європи, 20 червня 2007 року. URL: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1155877&Site=CM>
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 04.11.1950. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
6. Case of *Alatulkila and Others v. Finland* (Applikation no. 33538|96). Judgment. Strasbourg, 28 July 2005. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/»app»pdf>
7. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2018 року у справі № 910/8122/17 (провадження № 12-186зс18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78977479>
8. Постанова Верховного Суду від 21 серпня 2019 року у справі № 826/12524/18 (адміністративне провадження № К/9901/19255/19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83799960>

9. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 №1697-VII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 2–3. Ст. 12.
10. William J. Aceves. *Actio Popularis – The Class Action in International Law*. University of Chicago Legal Forum. Vol. 2003, Issue 1. Art. 9. P. 353–402.
11. Francioni F. *International Human Rights in an Environmental Horizon*. The European Journal of International Law. 2010. Vol. 21, No. 1. P. 41–55.
12. Hernandez G. *A Reluctant Guardian: The International Court of Justice and the Concept of 'International Community'*. British Yearbook of International Law. 2013. Vol. 83, Issue 1. P. 13–60.
13. Ahmadov F. T. *The Right of Actio Popularis before International Courts and Tribunals*. St. Anne's College University of Oxford. 2017. 270 p. URL: [DPhil Thesis-Final-After Viva Corections.docx](#).
14. Доклад Целевой группы по доступу к правосудию / Экономический и Социальный Совет ООН. Маастрихт, Нидерланды, 30 июня – 1 июля 2014 года. URL: <http://www.unecsc.org/env/pp/mop2/mop2/doc.html>
15. Francois Voeffray. *L'actio popularis ou la defense de l'interet collectif devant les juridictions internationales*. Institut de Hautes Etudes Internationales. Geneve, 2004. 406 p.
16. Дела о Юго-Западной Африке (вторая фаза): Решение Международного суда ООН от 18 июля 1966 года. URL: https://legal.in.org/icjsummaries/documents/st_leg_serf1.pdf
17. Case concerning The Barselona Traction, Light and Power Company, Limited (Belgium v. Spain). Judgment of 5 February 1970. ICJ Reports. URL: <http://www.icj-cij.org/docet/files/50/5387.pdf>
18. Рішення Міжнародного суду ООН у справі East Timor Case (Portugal v. Australia) від 30 червня 1995 року. International Court of Justice. P. 87–91. URL: <http://www.icj-cij.org/files/summaries/summaries-1992-1996.pdf>
19. Віденська конвенція про право міжнародних договорів 23.05.1969. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118
20. Рішення Міжнародного суду ООН у справі Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium) Case від 14 лютого 2002 року. International Court of Justice. URL: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=591&p1=3&2=3&case=121&p13=5>
21. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища від 25.06.1998 р. (Орхуська конвенція). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
22. Заяви представників громадськості. Версія 1.2, 26 січня 2004 р. / Комітет з дотримання норм Орхуської конвенції. URL: <http://www.unecsc.org/env/pp/pubcom.htm>
23. Медведєва М. О. Принципи екологічної етики в міжнародній договірній та судовій практиці. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Вип. 124 (ч. 1). К., 2015. С. 65–76.
24. Римський статут міжнародного кримінального суду. Набрав чинності 01.07.2002 р. Сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_588

Reference

1. The Constitution of Ukraine of June 28, 1996. Edition of 01.01.2020. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1996. № 30. Art. 141. URL: http://zakon.work.gov.ua/laws/show/995_015. [ukr.]
2. The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional appeal of Osetrova S.V. on the official interpretation of the provisions of part two of Article 55 of the

Constitution of Ukraine, part two of Article 2, paragraph 2 of part three of Article 17 of the CAS of Ukraine, part three of Article 110, part two of Article 236 of the CPC of Ukraine and the constitutional petition of the Supreme Specialized Court civil and criminal cases on the official interpretation of the provisions of Articles 97, 110, 234, 236 of the CPC of Ukraine, Articles 3, 4, 17 of the Criminal Procedure Code of Ukraine in terms of Article 55 of the Constitution of Ukraine (case of appealing against inaction of subjects of power on allegations of crime) from 14 December 2011 № 19-rp / 2011, case № 1-29 / 2011. URL: <http://www.ccu.gov.ua/> [ukr.]

3. Law of Ukraine of 13.07.2017 № 2136-VIII “On the Constitutional Court of Ukraine: Law of Ukraine of 13.07.2017 № 2136-VIII”. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2017. № 35. P. 376. URL: <http://www.ccu.gov.ua/> [ukr.]

4. Recommendation CM / Rec (2007) 7 of the Committee of Ministers to member states on good governance. Council of Europe, 20 June 2007. URL: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1155877&Site=CM>. [engl.]

5. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms 04.11.1950. URL: http://zakon.work.gov.ua/laws/show/995_004. [ukr.]

6. Case of *Alatulkila and Others v. Finland* (Application no. 33538/96). Judgment. Strasbourg, 28 July 2005. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/pdf>. [engl.]

7. Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court of 11 December 2018 in case № 910/8122/17 (proceedings № 12-186gs18). URL: <http://reyestr.sourt.gov.ua/Review/78977479>. [ukr.]

8. Judgment of the Supreme Court of 21 August 2019 in the case № 826/12524/18 (administrative proceedings № K / 9901/19255/19. URL: <http://reyestr.Source.gov.ua/Review/83799960>. [ukr.]

9. Law of Ukraine of 14.10.2014 № 1697-VII “On the Prosecutor’s Office”: Law of Ukraine of 14.10.2014 № 1697-VII. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2015. № 2–3. P. 12. [ukr.]

10. William J. Aceves. *Actio Popularis – The Class Action in International Law*. University of Chicago Legal Forum. 2003. Vol., Issue 1. Art. 9. P. 353–402. [engl.]

11. Francioni F. *International Human Rights in an Environmental Horizon*. The European Journal of International Law. 2010. Vol. 21, no. 1. P. 41–55. [engl.]

12. Hernandez G. *A Reluctant Guardian: The International Court of Justice and the Concept of “International Community”*. British Yearbook of International Law. 2013. Vol. 83, Issue 1. P. 13–60. [engl.]

13. Ahmadov F. T. *The Right of Actio Popularis before International Courts and Tribunals*. St. Anne’s College University of Oxford. 2017. 270 p. URL: [DPHilThesis-Final-After Viva Corections.docx](http://DPHilThesis-Final-AfterVivaCorections.docx). [engl.]

14. Report of the Task Force on Access to Justice... / UN Economic and Social Council. Maastricht, The Netherlands, June 30 – July 1, 2014. URL: <http://www.unece.org/env/pp/mop2/mop2/doc.html>. [engl.]

15. Francois Voeffray. *The popular action or the defense of the collective interest before the international jurisdictions*. Institut de Hautes Etudes Internationales. Geneve, 2004. 406 p. [engl.]

16. Cases on South-West Africa (second phase): Judgment of the International Court of Justice of the United Nations of July 18, 1966. URL: https://legal.in.org/icjsummaries/documents/st_leg_serf1.pdf. [engl.]

17. *Case concerning The Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (Belgium v. Spain)*. Judgment of 5 February 1970. ICJ Reports. URL: <http://www.icj-cij.org/docet/files/50/5387.pdf>. [engl.]

18. *Judgment of the International Court of Justice in the case of East Timor Case (Portugal v. Australia) of 30 June 1995*. International Court of Justice. P. 87–91. URL: <http://www.icj-cij.org/files/summaries/summaries-1992-1996.pdf>. P.87–91. [engl.]

19. *Vienna Convention on the Law of Treaties* 23.05.1969. URL: http://zakon.work.gov.ua/laws/show/995_118. [ukr.]

20. *Judgment of the International Court of Justice in the case “Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium)” of 14 February 2002* / International Court of Justice. URL: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=591&p1=3&2=3&case=121&p13=5>. [engl.]

21. *Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters* of 25.06. June 1998 (Aarhus Convention). URL: http://zakon.work.gov.ua/laws/show/995_015. [ukr.]

22. *See: Statements from members of the public. Version 1.2, January 26, 2004 / Aarhus Convention Compliance Committee*. URL: <http://www.unece.org/env/pp/pubcom.htm>. [engl.]

23. Medvedeva M. O. *Principles of environmental ethics in international treaty and judicial practice. Actual problems of international relations*. Vip. 124 (part astina 1). Kyiv, 2015. P. 65–76. [ukr.]

24. *Rome Statute of the International Criminal Court. Entered into force on 01.07.2002*. Site of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_588. [ukr.]

БАЗОВ О. Доктрина *action popularis* у міжнародному судовому процесі: генезисний і ціннісний вимір.

Стаття присвячена аналізу генезисного і ціннісного виміру доктрини *action popularis* та її застосування у сфері міжнародного кримінального правосуддя. Досліджено основні ідеї, які були покладені в основу доктрини *action popularis*. Проаналізована судова практика застосування сучасної доктрини *action popularis*.

Ключові слова: доктрина *action popularis*, міжнародний суд, міжнародні злочини, міжнародний судовий процес.

БАЗОВ А. Доктрина *action popularis* в международном судебном процессе: генезисное и ценностное измерение.

Статья посвящена анализу генезисного и ценностного измерения доктрины *action popularis* и ее применения в сфере международного уголовного правосудия. Исследованы основные идеи, которые находятся в основе доктрины *action popularis*. Осуществлен анализ судебной практики применения современной доктрины *action popularis*.

Ключевые слова: доктрина *action popularis*, международный суд, международные преступления, международный судебный процесс.

BAZOV A. The doctrine of *action popularis* in international litigation: genesis and value dimension.

The article is devoted to the analysis of the genesis and value dimension of the doctrine of action popularis and its application in the field of international criminal justice. The main ideas that formed the basis of the doctrine of action popularis are studied. The judicial practice of application of the modern doctrine of action popularis is analyzed.

In the process of constitutional and legal reform in the field of justice in 2016, the Basic Law of the state was supplemented with new provisions, in particular, that in order to protect the rights, freedoms and interests of individuals in public relations there are administrative courts (part five of Art. Article 125 of the Constitution of Ukraine), and on the introduction of the legal institution of a constitutional complaint (part four of Article 55, Article 151-1 of the Constitution of Ukraine). Therefore, the issues of research of the judicial doctrine of action popularis, which determines the judicial protection of the rights and interests of an indefinite number of persons, acquire special importance. On the basis of which the principles of this doctrine since the days of Ancient Rome, the protection of the rights and interests of a particular person was carried out, in particular, taking into account national, national interests, and according to which doctrine every member of society had the legal right to protect public interests, which are of paramount importance for society, the people, the state as a whole (translated from the Latin publicum - society, people, state), the right to combat crime.

One of the trends in the development of modern international law is the formation of legal and institutional foundations for the protection of values, which are most important for the entire international community, and which form the basis of the modern international legal order. The need to ensure a fair balance, which must be established between the general interests of society as a whole and the requirements for the protection of individual fundamental rights, is reflected in the practice of international courts.

Key words: Doctrine of action popularis, international court, international crimes, international judicial process.